

Візір А.М.

голова Апеляційного суду Луганської області

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ НОРМ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

У статті досліджуються міжнародно-правові договори та акти «м'якого» права у сфері запобігання та протидії корупції на універсальному та регіональному рівнях.

Ключові слова: запобігання та протидія корупції, міжнародні договори, «м'яке» право, ООН, Рада Європи, Європейський Союз.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Проблема корупції набула ознак глобальної і боротьба з нею не може бути ефективною без участі усіх держав світу. Саме такий висновок мав наслідком в останній чверті ХХ ст. активну діяльність органів ООН, передусім Генеральної Асамблеї ООН, а також спеціалізованих агенцій ООН, передусім Економічної і Соціальної Ради з підготовки світової спільноти до усвідомлення необхідності визнати корупцію злочином, з яким неможливо вести боротьбу виключно національними правовими засобами. У системі ООН протягом останніх десяти років відбувалося активне створення глобальної мережі правового міждержавного співробітництва з питань запобігання корупції. Як наслідок, за ініціативою ООН було укладено низку міжнародних антикорупційних багатосторонніх міжнародних договорів, найбільш значущим з яких стала Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003 р. У європейському регіоні міжнародно-правове співробітництво у боротьбі з корупцією здійснюється, насамперед, зусиллями Ради Європи, в рамках якої прийнято дві конвенції — Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією від 27.01.1999 р. і Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією від 04.11.1999 р.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. На жаль, до цього часу в Україні практично не проводилося спеціальних комплексних досліджень міжнародно-правових питань співробітництва в боротьбі з корупцією на універсальному рівні. В цілому українські юристи досліджували загальні аспекти міжнародного співробітництва у кримінально-правовій сфері: М.В. Буроменський [1], М.І. Данилькевич [2], А. Домбругова [3], Г.О. Душейко і Д.М. Киценко [4], Н.А. Зелінська [5], А.С. Мацко [6], Є.В. Невмержицький [7], Н.В. Пронюк [8], Пшеничний Г.В. [9], Р.Г. Рябошапка [10], Ус О.В. [11], Р. Чиний [12] та інші. Разом з тим, слід відзначити дисертаційне дослідження І.С. Нурудлаєва, яке присвячене міждержавному співробітництву у боротьбі з корупцією у рамках Ради Європи [13].

У зарубіжній доктрині міжнародного права це питання досліджено ґрунтовніше, зокрема, можна назвати таких авторів як, Є. Бірюков [14], Г.І. Богуш

[15], Г.В. Ігнатенко [16], І.Д. Каминіні [17], В.П. Панов [18], С.М. Чазанфар [19], М. МакДугал, Х. Лассвелл і Дж. Міллер [20] та інші.

Проте невирішеними залишаються питання визначення усієї сукупності міжнародно-правових норм (як міжнародно-правових договорів, так і актів «м'якого» права) у сфері запобігання та протидії корупції, які є чинними для України на універсальному та регіональному рівнях; встановлення співвідношення юридичної сили міжнародних договорів і актів «м'якого» права у сфері запобігання та протидії корупції на універсальному та регіональному рівнях; встановлення повноважень міжнародних контрольних механізмів у сфері запобігання та протидії корупції на універсальному та регіональному рівнях.

Таким чином, метою даної статті є з'ясування особливостей міжнародно-правових норм у сфері запобігання та протидії корупції, які є чинними для України на універсальному та регіональному рівнях.

Відповідно до мети і з урахуванням обсягу дослідження основна увага у статті зосереджена на виконанні таких основних завдань:

- визначити усю сукупність міжнародно-правових норм (як міжнародно-правових договорів, так і актів «м'якого» права) у сфері запобігання та протидії корупції, які є чинними для України на універсальному та регіональному рівнях;
- встановити повноваження міжнародних контрольних механізмів у сфері запобігання та протидії корупції на універсальному та регіональному рівнях.

Виклад основного матеріалу дослідження. З точки зору територіальної дії міжнародне співробітництво України у сфері запобігання та протидії корупції має два рівні — універсальний і регіональний.

На універсальному рівні основним інструментом міжнародно-правового співробітництва є багатосторонні міжнародно-правові договори, що укладаються зазвичай в рамках міжнародних міждержавних організацій. У сфері запобігання та протидії корупції таким міжнародно-правовим договором є Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003 р. [21]. Дата підписання Україною: 31.10.2003 р. Дата ратифікації Україною: 18.10.2006 р. [22]. Дата набрання чинності для України: 01.01.2010 р.

Регіональний рівень міжнародно-правового співробітництва у сфері запобігання та протидії корупції за участю України включає в себе низку міжнародно-правових договорів, прийнятих в рамках Ради Європи¹, зокрема:

- Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією від 27.01.1999 р. (ETS № 173) [23]. Дата підписання Україною: 27.01.1999 р. Дата ратифікації Україною: 18.10.2006 р. [24]. Дата набрання чинності для України: 01.03.2010 р.;
- Додатковий протокол до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією від 15.05.2003 р. (ETS 191). Дата підписання Україною: 15.05.2003 р. Дата ратифікації Україною: 18.10.2006 р. [25]. Дата набрання чинності для України: 04.06.2007 р.;

¹ Держави-члени Організації Американських Держав у відносинах між собою уклали Міжамериканську конвенцію проти корупції (прийнята на третій пленарній сесії 29 березня 1996 р.).

– Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією від 04.11.1999 р. [26]. Дата підписання Україною: 04.11.1999 р. Дата ратифікації Україною: 16.03.2005 р. [27]. Дата набрання чинності для України: 01.01.2006 р.

Центральне місце у сфері запобігання та протидії корупції на регіональному рівні (в рамках Ради Європи) має Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS № 173) [23]. Саме тому використання міжнародно-правових інструментів, що передбачені цією Конвенцією, поширюється і на міжнародно-правові акти, які можуть бути прийняті в майбутньому.

Згідно з частиною 1 статті 15 Закону України «Про міжнародні договори України» у редакції від 29 червня 2004 р. № 1906-IV [28] чинні міжнародні договори України підлягають сумлінному дотриманню Україною відповідно до норм міжнародного права. Згідно з принципом сумлінного дотримання міжнародних договорів (лат. *Pacta sunt servanda*) Україна виступає за те, щоб й інші сторони міжнародних договорів України неухильно виконували свої зобов'язання за цими договорами.

Міжнародно-правові договори у сфері запобігання та протидії корупції, зазвичай, містять контрольні механізми за їх дотриманням. Так, контрольним механізмом Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003 р. є Конференція Держав-учасниць. Відповідно до частини 4 статті 63 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003 р. Конференція Держав-учасниць погоджує види діяльності, процедури та методи роботи для досягнення цілей Конвенції.

У рамках Ради Європи таким контрольним механізмом є Група держав по боротьбі з корупцією (GRECO), що створена відповідно до Угоди від 05.05.1998 р. [29]. Згідно зі статтею 2 Статуту Групи держав по боротьбі з корупцією (GRECO) від 05.05.1998 р. [29] функціями групи «GRECO» є:

1. Спостереження за дотриманням Керівних принципів боротьби з корупцією, які прийняті Комітетом міністрів Ради Європи 6 листопада 1997 року;
2. Спостереження за впровадженням міжнародних законодавчих документів, прийнятих відповідно до Програми дій боротьби з корупцією, згідно з положеннями, які містяться в цих документах.

Зазначені Угода і Статут практично замінили собою відповідно Рішення Комітету міністрів Ради Європи «Створення Комісії з питань запобігання корупції» від 07.11.1997 р. [30] і Статут комісії по запобіганню корупції від 07.11.1997 р. [31].

Україна стала учасником Угоди і Статуту, а також членом GRECO¹ з 04.06.2007 р. відповідно до пункту 4 статті 15 Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією від 04.11.1999 р. [26].

¹ Делегацію України у Групі держав Ради Європи проти корупції (GRECO) складають: Лутковська Валерія Володимирівна – заступник Міністра юстиції України, глава делегації; Буроменський Михайло Всеволодович – президент Інституту прикладних та гуманітарних досліджень, заступник члена делегації (за згодою); Смірнова Олена Львівна – начальник відділу Департаменту законодавства про правосуддя, правоохоронної діяльності та антикорупційної політики Міністерства юстиції України, член делегації [32].

Крім міжнародно-правових актів обов'язкової юридичної сили, питанням запобігання та протидії корупції присвячені також численні акти т.зв. «м'якого» міжнародного права (резолюції міжнародних організацій, підсумкові документи, спільні заяв-платформ тощо).

Акти «м'якого» міжнародного права за своєю природою є політичними рекомендаціями, а тому не мають статусу міжнародних договорів (тобто не мають обов'язкової юридичної сили). Проте такі міжнародні документи (особливо ті, що мають універсальний характер) не слід недооцінювати, оскільки в них висловлена певна позиція значної кількості держав, що засвідчує їх ставлення до відповідної проблеми. Відсутність правового характеру в актів «м'якого» міжнародного права надає можливість широкого їх використання з метою висвітлення та підтримки позитивного досвіду, для формування певного стандарту поведінки, що може призвести до змін в суспільстві, для пропонування певних моделей змін в законодавстві тощо.

На відміну від міжнародних договорів, специфіка норм «м'якого» міжнародного права полягає у тому, що при їх створенні держави не приймають на себе чітких юридичних зобов'язань щодо реалізації положень таких норм. Відповідно імплементація актів «м'якого» міжнародного права з юридичної точки зору має не обов'язковий характер, а скоріше носить добровільний характер (через високе морально-політичне значення цих документів). Це також означає, що держава не несе юридичної відповідальності у разі невиконання актів «м'якого» міжнародного права, а радше потерпає від мовчаного осуду тих країн, які дотримуються таких норм.

Серед рекомендаційних актів універсального характеру слід виділити такі документи як:

– Резолюція Організації Об'єднаних Націй «Попередження злочинності та кримінальне правосуддя у контексті розвитку: реалізації та перспективи міжнародного співробітництва. Практичні заходи боротьби з корупцією» від 07.09.1990 р. [33] і

– Декларація Організації Об'єднаних Націй про боротьбу з корупцією і харбашництвом у міжнародних комерційних операціях від 16.12.1996 р. [34].

Далі наводимо основні рекомендаційні документи Ради Європи у сфері запобігання та протидії корупції:

– Корупція і організована злочинність у країнах, які знаходяться у періоді перебудови (Октопус). Спільний проект Європейської Комісії і Ради Європи (Страсбург, 1-3 грудня 1997 р.) [35];

– Резолюція (97) 24 Комітету міністрів Ради Європи «Про двадцять принципів боротьби з корупцією» (прийнята Комітетом міністрів 6 листопада 1997 року на 101-й сесії) [36];

– Резолюція 1466 (2005) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Про виконання обов'язків та зобов'язань Україною», від 5 жовтня 2005 року [37];

– План дій Ради Європи для України 2008-2011, від 25 червня 2008 р. [38].

Головне місце серед перелічених документів рекомендаційного характеру має Резолюція (97) 24 Комітету міністрів Ради Європи «Про двадцять принципів боротьби з корупцією» (прийнята Комітетом міністрів 6 листопада 1997

року на 101-й сесії) [36]. Цією резолюцією затверджено керівні принципи для розвитку національного законодавства та практичної роботи у сфері боротьби з корупцією.

Слід також брати до уваги процес адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Так, Законом України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 березня 2004 р. № 1629-IV [39], з посиланням на Угоду про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14 червня 1994 року (УПС)¹, зазначено, що «адаптація законодавства України до законодавства ЄС є пріоритетною складовою процесу інтеграції України до Європейського Союзу, що у свою чергу є пріоритетним напрямком української зовнішньої політики.» [40].

Серед рекомендаційних документів у сфері запобігання та протидії корупції, спрямованих на адаптацію законодавства України до законодавства Євросоюзу, слід особливо виділити такі:

- Запобігання та контроль організованої злочинності: Стратегія Європейського Союзу на початок нового тисячоліття (2000/С 124/01) від 01.01.2000 р. [41] і
- План дій Європейського Союзу в галузі юстиції та внутрішніх справ (Погоджено на IV засіданні Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС 12.12.2001 р. м. Київ) [42].

Одним з головних актів імплементації зазначених вище міжнародних документів у національний правопорядок України є Указ Президента України «Про План заходів із виконання обов'язків та зобов'язань України, що випливають з її членства в Раді Європи» від 20.01.2006 р. № 39/2006 [43].

Підсумовуючи викладене вище, можна зробити такі висновки:

1. У сфері запобігання та протидії корупції на універсальному та регіональному рівнях прийнято низку міжнародно-правових договорів і актів «м'якого» права, які є чинними для України. Відсутність правового характеру в актів «м'якого» міжнародного права надає можливість широкого їх використання з метою висвітлення та підтримки позитивного досвіду, для формування певного стандарту поведінки, що може призвести до змін в суспільстві, для пропонування певних моделей змін в законодавстві тощо.

2. Повноваження міжнародних контрольних механізмів у сфері запобігання та протидії корупції на універсальному та регіональному рівнях, з одного боку, спрямовані, на допомогу державам-учасникам у виконанні зобов'язань за відповідними міжнародними договорами, а з іншого боку — мають перевіряти належне виконання державами даних міжнародних договорів.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку полягають у необхідності встановлення співвідношення юридичної сили міжнародних договорів, прийнятих в рамках ООН і Ради Європи, а також актів «м'якого» права у сфері запобігання та протидії корупції на універсальному та регіональному рівнях.

¹ На момент підготовки статті УПС застосовується тимчасово до укладення нового міжнародного договору між Україною і Європейським Союзом (орієнтовно у листопаді 2010 р. під час саміту Україна — ЄС).

Література

1. Буроменський М.В. Деякі особливості застосування в Україні міжнародних договорів про боротьбу з організованою злочинністю // Вісник Академії правових наук України. — 1999. — (17) № 2. — С. 50-58.
2. Данількевич М.І. Проблеми боротьби з корупцією: міжнародний і вітчизняний досвід // Корупція: регіональні та отраслеві тенденції: Сб. науч. статей / Под ред. М.Ф. Орзиха, В.Н. Дремينا. — Библиотека журнала «Юридический вестник». — Одесса: ФЕНІКС, 2003. — С. 71-81.
3. Домбругова А. Міжнародне співробітництво у сфері боротьби з корупцією // Юридичний вісник України. — 2007. — 13-19 січня (№ 2).
4. Душейко Г.О., Киценко Д.М. Досвід міжнародного співробітництва в боротьбі з корупцією: загальний огляд діяльності Інтерполу // Вісник Запорізького юридичного інституту. — 2002. — №3 (24). — Запоріжжя: Б.В., 2003. — С. 162-169.
5. Зелінская Н.А. Международные преступления и международная преступность / Монография. — Одесса: Юридична література, 2006. — 256 с.
6. Мадко А.С. Дючі міжнародні структури боротьби з корупцією // Економіка. Фінанси. Право. — 2000. — № 6. — С. 23-28.
7. Невмержицький Є.В. Міжнародний досвід протидії корупції // Вісник Академії прокуратури України. — 2007. — № 2. — С. 64-73.
8. Пролюк Н.В. Актуальні питання міжнародного співробітництва у сфері запобігання та протидії корупції // Науковий вісник Дипломатичної академії України. — Вип. 10. — Зовнішня політика і дипломатія: погляд із XXI століття. — Ч. 2. — К.: Демід, 2004. — С. 140-155.
9. Пшеничний І.В. Корупція — сприятливий фактор існування транснаціональної злочинності // Адвокат. — 1999. — № 1. — С. 11-12.
10. Рябошапка Р.Г. Міжнародно-правовий досвід у боротьбі з корупцією // Збірник наукових праць Харківського Центру вивчення організованої злочинності. — Вип. 1. — Х.: Харк. Центр вивч. організ. злочинності, 2000. — С. 307-320.
11. Ус О.В. Удосконалення законодавства про відповідальність за корупцію в контексті міжнародних зобов'язань України // Юрист України. — 2004. — 2 (4) червень (№ 2). — С. 50-53.
12. Чимний Р. Для боротьби з корупцією не вистачало тільки конвенції (Європейська конвенція про боротьбу з корупцією) // Закон і бізнес. — 1999. — № 6. — С. 12.
13. Нуруллаєв І.С. Міжнародно-правове співробітництво в системі Ради Європи у боротьбі з корупцією: Автореферат дис. канд. юрид. наук. 12.00.11. — Х., 2009. — 24 с.
14. Бірюков Е. Международное сотрудничество правоохранительных органов в борьбе с транснациональной преступностью и коррупцией // Законность. — 1999. — № 9. — С. 41-42.
15. Богуш Г.И. Конвенция Организации Объединенных Наций против коррупции // Вестник Московского университета. — Сер. 11: Право. — 2006. — № 3. — С. 22-39.

16. Игнатенко Г.В. Международно-правовые проблемы противодействия транснациональной преступности и коррупции // Организованная преступность и коррупция: Исследования, обзоры, информация. — Вып. 1. — 2000. — Екатеринбург: ИИТЦ «Зерцало-Урал», 2000. — С. 99-103.
17. Камынин И.Д. Конвенция ООН против коррупции: новые контуры международного сотрудничества // Российская юстиция. — 2004. — № 4. — С. 14-16.
18. Панов В.П. Международное уголовное право: Учеб. пособие. — М.: ИНФРА-М, 1997. — 320 с.
19. Chazanfar, S.M. Third World Corruption; A Brief Survey of Issue // Journal of Social, Political and Economic Studies, Vol. 25. — No.3, Fall 2000. — P. 351-368.
20. McDougal M., Lasswell H., Miller J. The Interpretation of Agreements and World Public Order, New-Haven. — L., 1967. — 553 p.
21. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003 р. // Відомості Верховної Ради України від 07.12.2007. — 2007. — № 49. — Ст. 496.
22. Закон України «Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції» від 18 жовтня 2006 року № 251-V // Відомості Верховної Ради України. — 2006. — № 50. — Ст. 496.
23. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією від 27.01.1999 р. (ETS № 173) // Відомості Верховної Ради України. — 2007. — № 47-48. — Ст. 2028.
24. Закон України «Про ратифікацію Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією» від 18 жовтня 2006 року № 252-V // Відомості Верховної Ради України. — 2006. — № 50. — Ст. 497.
25. Закон України «Про ратифікацію Додаткового протоколу до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією» від 18 жовтня 2006 року № 253-V // Відомості Верховної Ради України. — 2006. — № 50. — Ст. 498.
26. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією від 04.11.1999 р. // Офіційний вісник України від 15.03.2006. — 2006. — № 9. — Стр. 252. — Ст. 592, код акту 35389/2006.
27. Закон України «Про ратифікацію Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією» від 16 березня 2005 року № 2476-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2005. — № 16. — Ст. 266.
28. Закон України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р. № 1906-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 50. — Ст. 540.
29. Статут Групи держав по боротьбі з корупцією (GRECO) від 05.05.1998 р. // Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
30. Рішення Комітету міністрів Ради Європи «Створення Комісії з питань запобігання корупції» від 07.11.1997 р. // Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_146
31. Статут комісії по запобіганню корупції від 07.11.1997 р. // Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_147

32. Розпорядження Президента України «Про делегацію України для участі в роботі Групи держав Ради Європи проти корупції (GRECO)» від 12 серпня 2010 року № 1035/2010-рп. // Офіційний вісник України від 19.08.2010. — 2010. — № 24. — Стр. 31. — Ст. 803.
33. Резолюція Організації Об'єднаних Націй «Попередження злочинності та кримінальне правосуддя у контексті розвитку: реалізації та перспективи міжнародного співробітництва. Практичні заходи боротьби з корупцією» від 07.09.1990 р. // Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_785
34. Декларація Організації Об'єднаних Націй про боротьбу з корупцією і хабарництвом у міжнародних комерційних операціях від 16.12.1996 р. // Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_369
35. Корупція і організована злочинність у країнах, які знаходяться у періоді перебудови (Октопус). Спільний проект Європейської Комісії і Ради Європи (Страсбург, 1-3 грудня 1997 р.) // Режим доступу: http://www.yug-info.org.ua/index.php?lang_id=1&menu_id=1818&article_id=84997
36. Резолюція (97) 24 Комітету міністрів Ради Європи «Про двадцять принципів боротьби з корупцією» (прийнята Комітетом міністрів Ради Європи 6 листопада 1997 року на 101-й сесії) // Режим доступу: <http://asrg.org.ua/index.php?page=library&id=54>
37. Резолюція 1466 (2005) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Про виконання обов'язків та зобов'язань Україною», від 5 жовтня 2005 року // Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_611
38. План дій Ради Європи для України 2008-2011, від 25 червня 2008 р. // Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/>
39. Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 березня 2004 р. № 1629-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 29. — Ст. 367.
40. Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14 червня 1994 року // Офіційний вісник України від 29.06.2006. — 2006. — № 24. — Стр. 203. — Ст. 1794. — Код акту 36581/2006
41. Запобігання та контроль організованої злочинності: Стратегія Європейського Союзу на початок нового тисячоліття (2000/С 124/01) від 01.01.2000 р. // Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_233
42. План дій Європейського Союзу в галузі юстиції та внутрішніх справ (Погоджено на IV засіданні Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС 12.12.2001 р. м. Київ) // Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_494
43. Указ Президента України «Про План заходів із виконання обов'язків та зобов'язань України, що випливають з її членства в Раді Європи» від 20.01.2006 р. № 39/2006 // Офіційний вісник України від 08.02.2006. — 2006. — № 4. — Стр. 24. — Ст. 143. — Код акту 34994/2006.

Визир Анатолій Михайлович. Общая характеристика международно-правовых норм в сфере предупреждения и противодействия коррупции. — Статья.

В статье исследуются международно-правовые договоры и акты «мягкого» права в сфере предупреждения и противодействия коррупции на универсальном и региональном уровнях.

Ключевые слова: предупреждение и противодействие коррупции, международные договоры, «мягкое» право, ООН, Совет Европы, Европейский Союз.

Vizir Anatoliy M. The general revue of the international treaties and «soft law» against the corruption. — Article.

The thesis is dedicated to a general study of the international treaties and «soft law» against the corruption on the world and regional levels.

Key words: fight against corruption, international treaties, «soft law», UN, Council of Europe, European Union.

УДК 346.1

Воловик О.А.

доцент кафедри господарського права
Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля, кандидат юридичних наук, доцент

ЩОДО МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ ОРІЄНТИРІВ МОДЕРНІЗАЦІЇ СФЕРИ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Проаналізовано сучасний кризовий морально-етичний стан сфери господарювання. У проблемно-постановочному ракурсі розглянуто джерела стереотипів моральної господарської поведінки. Акцентовано увагу на сучасній релігійній думці як одному із джерел етичного наповнення правил господарського життя, у тому числі в напрямку зростання ролі держави.

Ключові слова: мораль, етика, релігія, господарська поведінка.

Проблеми національного господарства нельзя разрешить,
не вспомнив о моральном и духовном состоянии общества.
Из соборного слова VII Всемирного Русского Народного Собора

Наприкінці минулого та початку поточного років Національною академією наук України були оприлюднені Національні доповіді, в яких викладено результати аналізу соціально-економічного стану України минулого десятиріччя [1] та визначено перспективи розвитку держави на найближчі п'ять років [2]. Невтішні результати комплексної роботи, виконаної провідними відчизняними вченими (секція суспільних і гуманітарних наук), дають підстави погодитися з думкою, що останнє десятиріччя є справді загубленим [3], бо відсутність економічного зростання (падіння ВВП та реальних доходів населення навіть у порівнянні із 1990 р.) «компенсовано» утворенням занадто великого неформального

сектору, який за оцінками Всесвітнього банку (2007 р.) досягає приблизно 50% (при критичному тіньовому секторі на рівні 15-35% ВВП). При цьому, зазначений сектор в Україні поки що не має тенденції до зниження — про це стверджують навіть представники діючої нової влади [4].

Гіпертрофовані масштаби корупції та тенізації у сучасній Україні, на погляд деяких фахівців, призвели до появи унікального соціального та економічного утворення — так званої «тіньової парадержави», в якій державні послуги та суспільні блага розподіляються не виходячи із законів та принципів справедливості, а за ринковим принципом, тобто за гроші [5].

Але ж повернемося до змісту національних доповідей, в яких, поряд із аналізом негативних економічних явищ, «червоною стрічкою» йде мова про гуманітарну сферу — кризовий стан суспільної моралі та необхідність його подолання. «Мусимо констатувати, — йдеться в доповіді, — помітну моральну деградацію суспільства, здатну призвести до повного морального банкрутства й руйнації навіть тих примарних інституційних засад громадянського суспільства які існують на сьогодні» [1, с. 389]. Серед *внутрішніх тенденцій* (тут і далі — вид. авт.), які загрожують національній безпеці України, слід виділити такі як: моральне, культурне, інтелектуальне, управлінське зубожіння і деградація правлячого і підприємницького класів; демонстративне, шінічне зневажання ними правових і моральних норм; деградація системи державного управління через масштабну корупцію та некомпетентність, перетворення корупції на базовий соціальний механізм вирішення суспільних справ; тотальна криза духовності і моралі та ін. [2, с. 7-8].

Подолання негативних явищ в Україні, насамперед, потребує створення та реалізації нової *ідеології трансформації* суспільного розвитку, який може залишатися стійким у глобальних коливаннях, які прогнозуються неминучими та перманентними у сучасному світі. Світова спільнота буде змушена, — йдеться в доповіді, — незабаром переглянути свої уявлення про прогрес і його форми. *Трудова етика, бережливість, заощадливість, раціональність поведінки* завжди були важливими складовими формування успішних громадян і суспільств. І навпаки, *розкіш, надмірне споживання, демонстративне багатство, розрив зв'язків між суспільно корисною діяльністю і рівнем життя* розбещують індивідів і суспільство, породжують викривлені потреби й духовне зубожіння. *Порядність, професіоналізм, культура і відповідальність особистості* мають культивуватися суспільством та укорінюватися в масовій свідомості та поведінці, що зумовлює *необхідність удосконалення існуючої системи суспільних інститутів: правил, норм, законів, установ та інших соціальних утворень*, що регулюють поведінку людей, суб'єктів господарювання та інших форм суспільної діяльності [2, с. 9-10].

Отже, модернізація сучасної України має бути заснована на ідеології порядності, професіоналізму, культури, відповідальності та інших морально-етичних цінностях, які мають подолати деградацію, корупцію, некомпетентність та інші чинники кризи духовності і моралі — саме в цьому вбачається головна, концептуальна ідея Національної доповіді про новий курс реформ. Як тут в черговий раз не згадати будлгаківського професора Преображенського з його нетлінним висловом «розруха починається в головах» та сподіватися, що морально-етичний та згодом і економічний кризі буде покладено край, бо настанови акаде-